

ORTODOKSINEN KIRKKO JA MONIKULTTUURISUUS

TT Hannu Pöyhönen

Hyvät kuulijat. Tämän kaksipäiväisen seminaarin aiheeksi on nimetty “Uskonto ja monikulttuurisuus”. Minun tehtävänäni on valottaa sitä edustamani yhteisön, Ortodoksisen kirkon näkökulmasta. Teema on laaja ja sitä koskevat vastaukset ovat varmasti paljolti riippuvaisia alustajan persoonasta kuten myös siitä, mitä paikallista ortodoksista perinnettä hän edustaa. Silti uskon, että on olemassa joitakin keskeisiä objektiivisia seikkoja, joita tämän aiheen äärelä voidaan painottaa. Näitä eräänlaisia perustotuksia pyrin puheenvuorossani tuomaan esille ajan sallimissa puitteissa.

Kulttuurimyönteinen ja kulttuurikielteinen Ortodoksinen kirkko

Aivan aluksi on syytä sanoa, että Ortodoksinen kirkko on yhtä aikaa sekä kulttuurimyönteinen että kulttuurikielteinen. Kulttuurimyönteinen se on arvostaessaan paikallisia tapoja ja perinteitä kansojen menneisyyden tulkkeina, mutta myös välineinä kokea itsensä nykyhetkessä. Meidän ajassamme tämä kulttuurimyönteisyys tulee ehkä kaikkein konkreettisimmin ilmi Ortodoksisen kirkon uusilla lähetyskentillä Afrikassa ja Aasiassa. Ortodoksisen lähetystyön keskeinen periaate on pyrkiä yhdistämään siellä Kirkon rikas vuosisatainen perinne alueen paikalliseen perinteeseen jälkimmäistä kunnioittavasti. Yleisesti ottaen kaikkea sitä, mikä ei sodi kristinuskoa vastaan, on pidetty hyvänä ja tuettavana. Erityisesti Afrikassa, missä ortodoksilla lähetystyöllä on Aasiaa pidempi historia, paikallisia on Kirkkoon liittymisen yhteydessä aktiivisesti rohkaistu säilyttämään vuosisataiset tapansa, ettei yhteys omaan menneisyyteen ja identiteettiin katkeaisi. Juuri tämä keskeinen periaate, joka ei nouse laskelmoivasta taktikoinnista, vaan ortodoksiseen uskoon sisältyvästä yksilön persoonan kunnioituksesta, on ollut ortodoksisen lähetystyön menestyksen avain Afrikassa.

Ortodoksisuus ei siis pyri tuhoamaan kansojen omaleimaista kulttuuria ja puristamaan niitä johonkin kaikille yhteiseen muottiin. Yhteisönä, joka harjoittaa aitoa kulttuuridialogia kansojen kanssa, Ortodoksinen kirkko on kulttuurimyönteinen.

Ortodoksisen kirkon kulttuurikielteisyyttä – tai paremminkin näennäinen kulttuurikielteisyyttä – puolestaan tulee ilmi kolmella tavalla. Ensinnäkin Ortodoksinen kirkon “kulttuurikielteisyyttä” ilmenee siinä, ettei Ortodoksisuus suhteellista totuutta. Kirkkomme näkökulmasta on olemassa vain yksi kattava ja kokonaisvaltainen totuus, joka on ilmoitettu ihmiskunnalle lihaksi tulleen Jumalan Pojan, Jeesuksen Kristuksen kautta ja joka syvimmiltään on Hän itse. Tästä johtuen Ortodoksinen kirkko ei voi *uskonnollisessa mielessä* pitää ei-kristillisiä kulttuureja samanarvoisina kanssaan. Selkeän raamatullisen ilmoituksen perustalta – sellaisena kuin se ilmenee mm. Jeesuksen sanassa oppilailleen: “Minä olen tie ja totuus ja elämä; ei kukaan tule Isän tykö muutoin kuin minun kauttani” (Joh. 14:6) tai apostoli Pietarin puheessa juutalaisille: “Eikä ole pelastusta yhdessäkään toisessa [kuin Jeesuksessa]; sillä ei ole taivaan alla muuta nimeä ihmisille annettu, jossa meidän pitäisi pelastuman” (Ap.t. 4:12) – muut uskonnot eivät voi koskaan olla Ortodoksille kirkolle yhden totuuden erilaisia ilmenemismuotoja, erilaisia teitä, jotka johtavat samaan päämäärään. Ortodoksisen kirkon kannalta on olemassa vain yksi absoluuttinen ja pelastava totuus: se, joka sisältyy kristinuskoon.

Koska Ortodoksinen kirkko katsoo pelastavan totuuden kätkeytyvän vain kristinuskoon ja vieläpä vaikuttavan täydellisenä juuri sen omissa piirissä siksi, että se jatkaa ilman dogmaattisia muutoksia Kristuksen perustaman jakamattoman kristikunnan perintöä, se tulee yhteisönä ai-

na tekemään lähetystyötä. Ortodoksinen lähetystyö tapahtuu kuitenkin aina maltillisessa hengessä, kuten uskoakseni ymmärrämme jo siitä, mitä edellä sanoimme Afrikkaan liittyen. Kirkkomme lähtee ulko- ja sisälähetyksessään yksilön vapauden periaatteesta. Kullakin ihmisellä on oikeus ajatella ja uskoa juuri niin kuin itse haluaa. Ihmisen oikeus omiin mielipiteisiinsä ja omaan vakaumukseensa on ortodoksisen perinteen kannalta niin loukkaamaton, että pyrkimystä sen murtamiseksi voidaan pitää suoranaisena rikoksena ihmisyyttä vastaan. Kuten Jumala arvostaa ihmisen vapautta jopa siinä määrin, ettei pakota ketään elämään yhteydessään, samoin on myös Kirkon toimittava. Tämän vuoksi lähetystyö ei voi Ortodoksiselle kirkolle koskaan olla painostavaa, henkiseen tai fyysiseen väkivaltaan perustuvaa pakkokäännättämistä, vaan lähinnä muille aktiivisesti esitetty veljellinen kutsu osallistua sen rikkaaseen hengelliseen perintöön. Vapauden periaatteen lisäksi kunnioitus erilaisuutta kohtaan nousee osaltaan myös siitä, että Ortodoksinen kirkko uskoo muidenkin uskonnollisten yhteisöjen, ennen kaikkea luonnollisesti kristillisten tunnustuskuntien, piirissä olevan osittaista tietoa totuudesta. Tämä tieto on myös ei-kristillisissä yhteisöissä mahdollista siitä yksinkertaisesta syystä, että me itse kukin Jumalan kuviksi luotuina (1. Moos. 1:26–27) olemme kykeneviä tietyissä rajoissa oivaltamaan joitakin yleisiä totuuksia Luojasta, yhteisestä alkukuvastamme.

Toiseksi Ortodoksinen kirkko voidaan nähdä kulttuurikielteenä, ei siis objektiivisesti vaan subjektiivisesti, siksi, ettei se koskaan periaatteessa samaistu täysin mihinkään inhimilliseen kulttuuriin, ei absolutisoi sitä. Missä tahansa Ortodoksinen kirkko vaikuttaakin, se säilyttää tietyn etäisyyden ympäristöönsä siksi, ettei se ole tästä maailmasta (Joh. 17:14–16, 18:36). Kirkkona se kokee edustavansa ajassa ennen kaikkea ikuista Jumalan valtakuntaa, joka Kristuksen elämäntyön, kuoleman ja ylösnousemuksen myötä on murtautunut keskuuteemme. Tästä johtuen sitä ravitsevat ja elävöittävät juuret ovat ajan ja paikan ulkopuolella. Eläessään jo nyt todeksi Jumalan valtakunnan täyttymystä Idän kirkko ei kulttuurimyönteisyydestään huolimatta muodostu lopultakaan nationalistiseksi eikä alistu palvelemaan tiettyjen etupiirien ajallisia tavoitteita. Juuri tästä tietystä kulttuuri-irralisuudesta tai yliajallisuudesta johdetaan se toisaalta myös pystyy sopeutumaan mitä erilaisimpiin, jopa sille vihamielisiin, ulkomaisiin olosuhteisiin, kuten Kreikan kirkko turkkilaisvaltaan tai Itä-Euroopan Ortodoksiset kirkot kommunistihallintoon. Tämän yliajallisuuteen liittyvän “kulttuurikielteisyytensä” johdosta se pystyy lisäksi ylittämään monia kulttuurien kohtaamisiin liittyviä vaikeita inhimillisiä raja-aitoja, koska sen jäseniä yhdistävä syvin yhteinen kokemus ei ole kokemus maallisesta vaan taivaallisesta kansalaisuudesta, joka on seurausta kasteessa tapahtuneesta pukeutumisesta Kristukseen. Tätä uutta Kirkossa vaikuttavaa todellisuutta apostoli Paavali kuvaa sanomalla: “Ei ole tässä juutalaista eikä kreikkalaista, ei ole orjaa eikä vapaata, ei ole miestä eikä naista; sillä kaikki te olette yhtä Kristuksessa Jeesuksessa” (Gal. 3:28).

Kolmanneksi Ortodoksista kirkkoa voidaan pitää kulttuurikielteenä siinä mielessä, ettei se suinkaan arvosta kaikkea kulttuuria kulttuurina. Kulttuuri, joka edistää kansojen välistä epäsopeaa ja lietsoo sodan uhkaa maailmassa, tai kulttuuri, joka on sisällöllisesti epärehellistä ja tietoisesti harhaanjohtavaa, tai kulttuuri, joka on vaikkapa vain moraalisesti arveluttavaa ja yksilön kannalta tuhoisaa, ei Idän kirkon näkökulmasta ole tervetullutta ja tuettavaa. Esimerkkinä sellaisesta kulttuurista, joka on ei-toivottavaa ja jopa aktiivisesti torjuttavaa, voisi mainita erilaiset totalitaariset uususkonnolliset ryhmät. Tyypillistä niille on, että jakamalla itsestään puutteesta tai usein jopa väärää tietoa ne pyrkivät saavuttamaan uusia jäseniä – yleensä nuorten joukosta – ja lopulta eristämään nämä perheestään ja ystäväpiiristään, työstään ja kaikesta sosiaalisesta kanssakäymisestä ulkomaailmaan. Viime kädessä ryhmät etsivät jäsenistään taloudellista hyötyä, muun muassa valjastamalla heidät yhteisön kasvulle eräänlaisina palkattomina lähetystyöntekijöinä. Tässä mielessä erityisesti Venäjän ja Kreikan ortodoksiset kirkot ovat päättäväisesti taistelleet viime vuosina maittensa “monikulttuuristumista” vastaan. Kaikkein näkyvimmin näissä lukuisiin oikeudenkäynteihinkin johtaneissa taisteluissa ovat varmaankin olleet esillä skientologit, joiden toiminnan jotkut läntiset sivistysvaltiotkin, kuten Ranska ja

Saksa, ovat lakisääteisesti kieltäneet omalla alueellaan. Erityisesti Venäjän, mutta osaltaan myös Kreikan ortodoksista kirkkoa, on äänekkäästi myös kritisoitu näistä toimenpiteistä vetoamalla muun muassa uskonnonvapauteen. Uskonnonvapautta ei kuitenkaan ole pelkästään se, että jokainen saa toimia uskonnon alueella rajoituksettomasti kuinka tahtoo, vaan myös ja ennen kaikkea se, että jokaisella kansalaisella on oikeus saada paikkaansa pitävää tietoa niistä ryhmistä, jotka proselytismiin tähdäten tiedottavat heille itsestään. Tällä alueella maamme monikulttuurisuus on kenties kohdattu liian ongelmattomasti.

Kirkko – yhteisö ihmiskunnan uudistumiseksi

Edellä on tullut melko voimakkaasti esille Ortodoksisen kirkon olemukseen erottamattomasti liittyvä apostolisuus, lähetettyinä oleminen. Seminaarimme aiheen kannalta on kuitenkin syytä painottaa sitä, että Ortodoksille kirkolle tämä lähetettyinä oleminen merkitsee paljon muutakin kuin vain haastetta uskonnollisen pelastussanomien saattamisesta vieraiden kansojen tai meidän päivinämme myös läntisen kulttuurimme piirissä elävien, kristinuskosta sisäisesti vieraantuneiden ihmisten ulottuville. Kirkkomme näkökulmasta sen lähetystyö tähtää syvimmältään kansojen ja yksilöiden uudistumiseen ja yhdistymiseen orgaanisessa yhteydessä kristinuskoon. Ortodoksisen käsityksen mukaan näet Kirkko on paratiisillinen yhteisö, parantunut, eheytyneet, ennalleen palautunut tai palautettu osa maailmaa. Se on ylimaallinen ja jumalinhimillinen yhteisö, jonka on aktiivisin ponnisteluin pyrittävä palauttamaan ihmiskunnan kadottama alkuperäinen ykseys toimimalla eräänlaisena hapatteena maailmassa. Juuri siksi, että Kirkon tehtävänä on olla yhdistävänä ja yhteyttä luovana tekijänä tässä erilaisuuksien ja eriytyneisyyden maailmassa, se ei voi eikä saa sitoutua lopullisesti mihinkään inhimillisen järjestelmän mukaisiin muotoihin, kuten kansallisuuteen tai poliittiseen ideologiaan. Mutta samasta syystä, lähetystehtävästään tai -näydestään käsin se ei voi koskaan myöskään eristäytyä maailmasta. Ortodoksille teologialle on täysin vieras ajatus Kirkosta ilman maailmaa. Kirkko ja maailma liittyvät kiinteästi ja myönteisellä tavalla toinen toisiinsa. Kirkko on olemassa ajassa nimenomaan maailmaa ja sen pyhittymistä varten.

Ortodoksisen kirkon ajattelussa vallitsee näin ollen mielenkiintoinen paradoksi suhteessa maailmaan: toisaalta Kirkko yliajallisena yhteisönä pysyttelee irrallaan maailmasta sitoutumatta lopullisesti siihen, toisaalta se taas on kiinteästi osa maailmaa sen muuttamiseksi. Tämä paradoksi tulee varmasti selkeimmin ilmi, mutta myös parhaiten tajuttavaksi Kirkon eukaristiassa, ehtoollisenvietossa. Siinä jumalanpalvelukseen kokoontunut seurakunta – luonnollisesti sen kukin jäsen oman hengellisen edistymisensä edellyttämässä mittasuhteissa – kokee todoksi Jumalan valtakunnan murtautumisen aikaan, maailmanhistorian täyttymyksen, ”ajan”, jolloin ei enää ole aikaa ja jolloin ihmiskunnan alkuperäinen, mutta kadotettu yhteys on jälleen todellisuutta. *Tämä yhteys ei ole inhimillisten ponnistelujen tulos, vaan Jumalan antama vapaa lahja, joka välittyy meille Kristuksen uhrin, siis Hänen Ruumiinsa ja Verensä kautta, uskovan osallistuessa konkreettisesti pyhitetyissä ehtoollislahjoissa Kristuksen parantamaan, uudistamaan sekä kaikista ristiriidoista, jännitteistä ja vastakkainasetteluista vapauttamaan ihmisluntoon* (Ef. 2:14–19). Näin ollen ortodoksiselta kannalta voidaan perustellusti sanoa, että ihmiskunnan yhteyden juuret, sen elävöittävät alkulähteet, löytyvät Kirkon liturgisesta elämästä. Missä liturginen kokemus ei ole elävää ja aitoa, siellä myös Kirkon ja sen jäsenten suhde maailmaan väistämättä vääristyy. Ilman todellista eukaristista kokemusta Kirkosta tulee passiivinen, jähmeä, ei aidosti perinteinen, vaan konservatiivinen, ei syvimmältään ajastaan kiinnostunut, vaan itseisarvona vanhaa säilyttävä Kirkko. Silloin siitä ortodoksisessa kontekstissa tarkasteltuna tulee myös helposti vääriä tavalla kansallinen yhteisö, joka omia kansallisia piirteitään korostaessaan tulee kykenemättömäksi tai joskus jopa haluttomaksi kohtaamaan toista kansallisuutta edustavia kirkkoyhteisöjä, saati sitten elämään hedelmällisessä yhteistyössä niiden kanssa, kuten ortodoksisen paikalliskirkkojen kohdalla tällä vuosisadalla on

joskus, ikävä kyllä, tapahtunut.

Pyrittäessä löytämään keinoja maailman uudistamiseksi ja ihmiskunnan lähentämiseksi tai yhdistämiseksi Ortodoksisen kirkon kannalta on siis ensi arvoista huomioida Kirkon liturginen todellisuus. Langenneessa luomakunnassa se on ainut *substanssiltaan kestävä* ja realistinen pohja toiveille todellisesta muutoksesta. Toinen ja läheisesti edelliseen liittyvä asia, jota tässä yhteydessä käsittääkseni tulee korostaa, on se, että yritys saattaa kansat ja kansallisuudet läheiseen, kunnioittavaan ja luottamukselliseen keskinäiseen vuorovaikutukseen ei ortodoksiselta kannalta ole ennen kaikkea organisatorinen, vaan yksilön muutosta koskeva asia. Ilman yksityisen ihmisen henkilökohtaista eettistä muutosta kaikki organisatorisella tasolla tapahtuvat ponnistelut maailmanrauhan ja kansojen ystävyyden eteen ovat tuomitut jäämään humanistisiksi, ideologisiksi utopioiksi, mikä ei tietysti tarkoita, että ne silti olisivat vähäteltäviä.

Ortodoksisen perinteen kannalta olennaista kansojen lähentymisessä on siis niiden yksilöjen eettinen uudistuminen, mikä puolestaan on läheisesti sidoksissa Kirkon sakramentaaliseen elämään. Tämä ajatus yksilön persoonallisesta uudistumisesta saa ortodoksisessa teologiassa vieläkin korostuneemman merkityksen siitä syystä, että sen ajattelun mukaan ihmisen luomiseen Jumalan kuvaksi (1. Moos. 1:26–27) kätkeytyy totuus koko ihmiskunnan olemuksellisesta, ontologisesta yhteydestä. Kuten kristinuskon Jumala on persooniltaan kolme, mutta luonnoltaan yksi ja jakamaton, samoin myös lukemattomissa persoonissa eksistoiva ihminen on luonnoltaan yksi ja jakamaton. Tästä johtuen yksi yksittäinen ihmiskunnan jäsen on viime kädessä koko ihmiskunta pienoiskoossa, koska hän mahdollistaa sisäänsä koko ihmisyyden aivan samoin kuin kukin Jumalan persoonista mahdollistaa sisäänsä koko jumaluuden eikä vain osaa siitä. Näin ollen yhden ihmisen henkinen ja hengellinen paraneminen tietää hänessä paranemista koko ihmiskunnalle, koska se on luontonsa puolesta yksi ja jakamaton. Tässä mystisessä totuudessa on syvimmiltään perusta sille Ortodoksisen kirkon kilvoitteluelämälle, jonka me tunnemme munkkilaisuutena. *Yksinäisyyteen vetäytyvä ja siellä vain Jumalan läsnäoloon keskittyvä munkki tai nunna on varma siitä, että hänen katumuksensa, rukouksensa, vaivannäkönsä, hänen kilvoituksessa vuodatettu hikensä ja “verensä”, hänen edistymisensä ja pyhittymisensä hyödyttävät hänen itsensä lisäksi myös muita – jopa enemmän kuin mitä hän voisi hyödyttää muita elämällä intensiivisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa heidän kanssaan.*

Pyhät osana parantunutta ihmiskuntaa

Pyhittynyt, jumaloitunut eli Jumalan armon ja oman aktiivisen kilvoittelunsa avulla Jumalan kaltaisen täydellisyyden saavuttanut ihminen on siis ihmiskunnan joukossa parantunut yksilö, eräänlainen muittenkin tervehtymistä edistävä solu. Siksi hän ortodoksisen näkemyksen kannalta on sitä, mitä erilaisia jännitteitä sairastava, monien kansallisuuksien täyttämä maailmamme eniten tarvitsee. Hän on henkilö, jossa Kristuksen tavoin minän ja sinän väliset eturistiriidat lakkaavat, sillä yhteisen ihmisluontomme perusteella hänelle kaikki ovat syvimmältään “minä”. Hän iloitsee ja kärsii spontaanisti yhdessä koko maailman kanssa (Room. 12:15) sekä osallistuu sen elämään kantaen maailmaa ja sen asukkaita puhtaissa, Jumalalle otollisissa ja siksi tuloksellisesti vaikuttavissa rukouksissaan (Jaak. 5:16–18). Vaikka kristityt – ja epäilemättä myös ortodoksit – ovat menneisyydessä monesti olleet, ja yhä tänäänkin ovat, kyvyttömiä Raamatun meiltä vaatimaan pyyteettömään, jopa vihollisiin asti ulottuvaan lähimmäisenrakkauteen (Matt. 5:38–48), tuo kristinuskon kirkas ja korkea ihanne, sen kauniit ilmenemismuodot, mutta myös sen saavutettavuus kaikille, näkyy juuri Ortodoksisen kirkon pyhissä. Siksi ajattelin, ikään kuin heidät meille esikuviksi nostaen, päättää tämän ilmeisesti varsin teoreettisen ja teologisesti raskaan alustukseni muutamalla kertomuksella tai sanallisella ikonilla tällaisten pyhien ihmisten elämästä. Esimerkit eivät välttämättä tarjoa suoria vastauksia seminaarimme problematiikkaan, mutta silti ne uskoakseni kykenevät välittämään meille

konkreettisesti hahmossa sen ihmisten välisen kunnioituksen, luottamuksen, kärsivällisyyden, anteeksiannon ja sovinnollisuuden ilmapiirin, mikä on ehdottomana edellytyksenä koko ihmiskunnalle sen pyrkiessä löytämään ratkaisuja kansojen keskinäiseen rauhanomaiseen rinnakkaiseen.

Ensimmäinen kertomukseni liittyy Kreikan tämän vuosisadan epäilemättä tunnetuimpaan ohjaajavanhukseen ja kiistattomaan pyhään, Athoksella ikänsä kilvoitelleeseen ja vuonna 1994 kuolleen isä Paisios Eznepidikseen. Eräs hänen erakkomajaansa vastapäätä asunut nuorehko munkki kysyi häneltä kerran neuvoa seuraavaan häntä suuresti kiusanneeseen ongelmaan. Munkin oli pakko vieraila melko usein Athosta suhteellisen lähellä olevassa Tessalonikissa, Pohjois-Kreikan noin miljoonan asukkaan suurkaupungissa. Siellä hän kohtasi tavan takaa katukäytävillä istuvia kurjannäköisiä kerjäläisnaisia vauva sylissään. Hänestä tilanne monesti tuntui – ja Kreikassa asuneena sanoisin, että hyvin ymmärrettävistä syistä – jotenkin teatraaliselta, eikä hän tiennyt miten hänen kristittynä pitäisi menetellä. Isä Paisios sanoi, että tämän tyyllisissä tilanteissa hänestä kannattaa viljellä ihmisistä hyviä ajatuksia. Valaistakseen asiaa hän kertoi, miten hänen eteensä Tessalonikissa kerran ilmaantui eräs mustalaisnainen lapsi sylissään pyytäen häneltä apua. Isä Paisios sanoi, että heti hänen sydämensä täyttyi myötätunnosta ja säälistä naista kohtaan. Hän antoi naiselle 500 drakhman setelin (noin 10 markkaa) ja sanoi: “Anna anteeksi, mutta nyt minulla ei ole enempää rahaa. Lupaan kuitenkin, että heti Athokselle mentyäni koetan järjestää sitä jostain lisää.” Isä Paisios ojensi naiselle osoitteensa ja pyysi tätä puolestaan lähettämään hänelle omansa sekä lähti pois huomaten naisen jollakin tavoin liikuttuneen hänen reaktiostaan. Vähän ajan perästä isä Paisios sai naiselta kirjeen. Kirjeessä ei ollut lähettäjän osoitetta, mutta sitä vastoin siinä oli 500 drakhman seteli ja anteeksi pyyntö siitä, että kerjätessään hän oli saattanut isä Paisioksen Tessalonikissa hankalaa tilanteeseen.

Toisen kertomuksen päähenkilö on vuonna 1932 kuollut, Ateenassa koko ikänsä tavallisena seurakuntapappina toiminut pyhä Nikolaos Planas tai, kuten ihmiset häntä tuolloin kutsuivat, papa-Nikolaos. Papa-Nikolaos ei ollut käynyt koulua eikä hänellä ollut minkäänlaista muodollista sivistystä, mutta hänelle oli sen sijaan ominaista loppumaton hyvä tahto kaikkia kohtaan sekä tietynlainen sisäinen pelkistyneisyys eli sydämen yksinkertaisuus. Hänellä oli tapana vieraila Ateenassa erään hurskaan perheen luona, jonka pihapiirissä asui ja työskenteli eräs kommunistisuutari. Suutari oli erittäin aggressiivinen Kirkkoa ja erityisesti pappeja kohtaan. Usein hän toisteli ihmisille, miten hän itse tai yhdessä tovereittensa kanssa tappaa kaikki papit ja aloittaa läheisen seurakunnan papistosta, johon papa-Nikolaoskin kuului. Kun isä Nikolaos meni perheen luokse ensimmäiselle vierailulle, hän tapasi pihalla myös suutarin. Isä Nikolaos tervehti tätä ystävällisesti: “Hyvää iltaa, lapseni”, johon tämä mutisi vastaukseksi jotakin kottamatta edes päätänsä. Seuraavana lauantaina isä Nikolaos vieraili uudelleen talossa tervehtien taas suutaria: “Hyvää iltaa, Luukakseni” saaden tältä vastaukseksi nyt jo tervehdyksen, tosin ilman katsekontaktia. Kolmannen vierailunsa yhteydessä isä Nikolaos tervehti suutaria sanomalla: “Hyvää iltaa, Luukakseni. Miten voit lapseni?” Tällä kertaa suutari suostui jopa vastaamaan: “Hyvin, isä.” Tämän kerran jälkeen papa-Nikolaos alkoi säännöllisesti vierailujensa yhteydessä poiketa kommunistisuutarin työpajassa juttelemassa jotain hänen kanssaan. Näin kommunistin asenne rupesi hiljalleen muuttumaan ensin isä Nikolaosta, sitten myös Kirkkoa kohtaan. Kun isä Nikolaos vastedes tuli tapaamaan perhettä, suutari juoksi pajastaan kerta kerralta innokkaammin häntä vastaan suudellakseen kunnioituksesta hänen kättään. Joskus hän myös sanoi muille paikalla olleille: “Kun kommunistit kerran tappavat papit, minä käsken heitä säästämään isä Nikolaoksen. Enkä ainoastaan sano tätä heille, vaan myös itse suojelen häntä.” Isä Nikolaoksen elämäkerran kirjoittaja sanoo, ettei hän usko isä Nikolaoksen sisäisessä yksinkertaisuudessaan tienneen mitään miehen suunnitelmista, ilmeisesti hänellä ei ollut edes käsitystä siitä mitä kommunismi on. Tokkopa hän kiinnitti mitään huomiota hänen hyvytensä miehessä synnyttämään muutokseenkaan. Joka tapauksessa kohta kommunistisuu-

tari halvaantui ja lopulta kuoli 30 vuoden iässä mallikelpoisena kristittynä, tappamatta yhtäkään ihmisestä, edes pappia...

Kolmanneksi henkilöksi olen valinnut Kreikan Athosvuoren luostariyhdykskunnassa, Pyhän Panteleimonin luostarissa, kilvoitelleen ja vuonna 1938 kuolonuneen nukkuneen venäläissyntyisen pyhän Siluanin. Pyhän Siluanin sisäinen suuruus jäi hänen suuren nöyryytensä vuoksi aikalaisilta pitkälti salatuksi, mutta tuli tunnetuksi hänen kuolemansa jälkeen kahden hänestä kirjoitetun kirjan välityksellä, joista toinen on elämäkerrallinen ja toinen hänen päiväkirjamerkintöihinsä pohjautuva eräänlainen opetuksellinen teos. Nämä kirjat on käännetty lukemattomille kielille, ja ne ovat Kreikassa olleet vaikuttamassa athoslaisen munkkilaisuuden uuteen kukoistukseen. Henkilökohtaisesti tunnen kaksi Länsi-Euroopasta kotoisin olevaa athoslaista erakkoa, jotka pelkästään lukemalla nämä kirjat liittyivät ensin Ortodoksiseseen kirkkoon ja jättivät sen jälkeen maailman tullakseen Siluanin tavoin todellisiksi munkeiksi.

Pyhän Siluanin elämää leimasi syvä ja vaikuttava yhteenkuuluvuus koko luomakuntaa kohtaan. Lakkaamattomin kyynelin ja palavin kokoöisin rukouksin hän osallistui lähellään olevien, mutta myös itselleen tuntemattomien ihmisten elämään. Pyhän Siluanin elämäkerran kirjoittaja, arkkimandriitta Sofroni Saharov, joka kilvoitteli hänen hengellisessä ohjauksessaan ja josta itsestään tuli yksi tämän vuosisadan merkittävimmistä ortodoksisista ohjaajavanhuksista, kirjoittaa hänestä: “Pyhä Henki, joka opetti Siluanille Kristuksen rakkauden luonteen, antoi hänelle armolahjan elää aidosti todeksi tämän koko ihmiskunnan sisälleen sulkevan rakkauden. Rukouksen äärimmäinen voima, johon liittyi syvä tuska koko maailman puolesta, teki hänestä ’koko Aadamin’ (so. koko ihmiskunnan) sukulaissielun ja sitoi hänet tähän lujilla siteillä. Kun hän oli saanut kokea oman sielunsa ylösnousemuksen, hän saattoi luontevasti kohdata jokaisen ihmisen ikuisena veljenään. Maanpäällisessä elämässä ihmisten kesken vallitsee tietty järjestys, mutta ikuisuudessa me kaikki olemme yhtä, ja tästä syystä jokainen meistä on velvollinen huolehtimaan ei ainoastaan itsestään, vaan myös koko täyteen muodostavasta kokonaisuudesta.”

Hyvät kuulijat, lopetan alustukseni siteeraamalla lyhyesti pyhän Siluanin omaa tekstiä, jossa tulee vieläkin paremmin ilmi hänen, eräänlaisen aikamme rakkauden ja kansojen profetan, sisäinen elämä ja todellisuus. Päiväkirjamerkinnöissään, jotka on usein laadittu rukouksen muotoon, pyhä Siluan kirjoittaa: “Rukoilen Sinua, armollinen Herra, että kaikki maan kansat tulisivat tuntemaan Sinut Pyhässä Hengessä. Kuten annoit minun syntisen tuntea Sinut Pyhässä Hengessä, suo samoin kaikkien maailman kansojen tuntea Sinut ja veisata Sinulle ylistystä päivät ja yöt. Herra, minä tiedän, että Sinä rakastat kansaasi, mutta ihmiset eivät tajua rakkauttasi. Siksi kaikki maan kansat mellastavat, ja ihmisten ajatukset ovat kuin pilvet, joita tuuli kuljettaa maapallon joka kolkkaan. Ihmiset ovat unohtaneet Sinut, oman Luojaansa ja tavoittelevat vapautta ymmärtämättä, että Sinä olet armollinen ja rakastat katuvia syntisiä ja annat heille lahjaksi Pyhän Hengen. Herra, Herra, anna kaikille kansoille armosi voima, että ne pääsisivät tuntemaan Sinut ja iloiten ylistäisivät Sinua, kuten Sinä minullekin, halveksittavalle, annoit ilon palavasti kaivata Sinua. Ja kyltymättä sieluni tuntee vetoa rakkautesi, päivin ja öin.”

*Joensuun yliopiston ja Suomen Uskontotieteellisen Seuran järjestämä seminaari
“Uskonto ja monikulttuurisuus” Joensuussa 06.–07.11.1998*